

”Hacking”; historik och metod. Hackingverksamheten i Dalsland 1987 – 1994.

Trots totalfridlysningen 1957, så fortsatte den branta nedgången av den svenska populationen av pilgrimsfalk. När SNF år 1965 under ledning av dåvarande redaktören för Sveriges Natur, Erik Larsson, för övrigt före detta dalslänning och stor kännare av Hästefjordssjöarna, satte igång en ny landsomfattande inventering som omfattade tre år, fann man att arten, på tio år, helt enkelt var borta från de flesta av sina gamla kända häcklokaler. Tydligt hade fridlysningen ännu inte hörsammats, men den absolut viktigaste orsaken till nedgången var spridningen av stabila biocider, som vid den här tiden utvecklade katastrofala proportioner. Av dessa biocider, eller miljögifter som de kallades i dagligt tal, var väl i detta skede, alkylkvicksilver och DDT de största bovorna, men även lindan och PCB var inblandade i sammanhanget. De som är insatta i ämnet, vet att rovfågeln och i synnerhet pilgrimsfalken, i första hand slår avvikande, skadade eller sjuka fåglar, därför anrikas gifterna i de rovfåglar som äter dessa byten.

Resultatet av denna inventering blev i första hand att flera bobevakningar organiserades i västra Sverige 1970 för att i första hand hindra boplundring, men även att se hur de kvarvarande paren lyckades med häckningarna. Trots bevakningarna minskade falkarna och 1972 startades, på initiativ av Mats Segnestam och Peter Lindberg. ”Projekt Pilgrimsfalk”, av Svenska Naturskyddsföreningen.

1973, diskuterades ett avelsprojekt som innebar att man med olika tillstånd från myndigheter i Sverige och utomlands, skulle kunna skaffa en burhållen avelsstam som skulle kunna producera ungar för utsättning hos häckande, men ej fortplantningsdugliga, vilda falkpar.

1975, byggdes två burar till de två falkpar som man då lyckats anskaffa. 1976, hade man sammanlagt fem burar i Bohuslän och Västergötland till de fem par som nu fanns hos projektet. 1977, berikades Dalsland med en anläggning av fyra burar, men ännu syntes inga positiva resultat av de par som satts tillsammans.

1978, kom första häckningsförsöket i bur, men äggen var tyvärr obefruktade. 1979, hade man 19 fåglar i totalt 20 burar, och nu började man maskinkläcka ägg, insamlade från vilda falkpar. Detta år kunde man även notera en lyckad häckning i bur, vilket var en välbehövlig uppmuntran efter alla dessa år. En unge blev resultatet.

1982, hade projektet för första gången fått ett överskott på falkungar, utöver de som skulle stanna i aveln och de man utplacerat i vilda bon. Detta överskott bestod av sju ungar och de skulle, föräldralösa, med mänsklig hjälp, utsättas i naturen enligt en i U.S.A., sedan flera år praktiserad metod, som i Sverige fick behålla sitt amerikanska namn: ”Hacking-metoden”.

”HACKING”, är helt enkelt uttryckt, utsättning och frisläppning av falkungar utan föräldrar. Ungarna sätts ut i en bur när de är ca fem veckor gamla. När ungararna blivit flygfärdiga vid sex veckors ålder, öppnas burens dörr och ungararna börjar efter hand att göra sina första flygturer. Hela tiden matas ungararna i lådan på ett sådant sätt att de i möjligaste mån ej får syn på eller präglas av människor. Falkarna matas vid lådan så länge som de regelbundet hämtar mat, vilket brukar ske under ca 6-8 veckors tid efter utsläpp. De sista 2,5 veckorna reduceras matningen efter hand.

Det har visat sig att honorna oftast lyckas först med jakterna, och att hanarna dröjer sig längst kvar i området. I mån av tid ska ungararnas utveckling och beteende studeras på lämpligt, störningsfritt, avstånd med tubkikare under den första sårbara, känsliga tiden. De föräldralösa ungararna är oerfarna och till en början dåliga flygare, varför duvhök och berguv är en ganska stor fara. Man undviker helst att arrangera utsläpp om de nämnda predatorerna har sina revir i området. Mård, grävling och räv är också hotfaktorer.

Villkoren för utsättning är: ett relativt ostört berg, en positiv markägare, pålitliga, uppoffrande personer som sköter matning, bevakning och observationer, samt ett läge ej för avlägset till vilda populationer.

1985, kunde man efter tio års avelsverksamhet summera att svårigheterna med att bedriva effektiv falkavel med paren spridda på sex olika anläggningar, i södra Sverige och Danmark, var betydande. Stygruppen för avelsverksamheten började nu bearbeta skilda storföretag och organisationer för att få sponsorer till en central anläggning, dit hela falkaveln kunde koncentreras. Tack vare Göteborgs kommuns positiva agerande kunde man hösten 1986 påbörja en anläggning på Hisingen, som genom ett intensivt arbete, av många frivilliga krafter, stod klar att samla hela avelspopulationen, under ett tak, i januari 1987. En av eldsjälarna, förutom Peter Lindberg, var här Tommy Järås, som nu blev en av de huvudansvariga för anläggningen, som omfattade 14 burar med 28 falkar. I Danmark hade man dessutom tillgång till sex burpar.

Sådan var situationen när vi dalsländska falkvänner, på försommaren 1987, blev tillfrågade om vi var villiga att åta oss fadderskapet för några av de ungar som, den nu effektivt fungerande, avelsverksamheten producerade. Några av oss fick på sommaren praktisk erfarenhet i hur man agerar som falkförälder, på redan etablerade utsättningslokaler i västra Sverige, så när vi stod på tur med årets sista hackingkull var det redan sensommar. Fyra ungar anlände den 19:e augusti, sedan en grupp av de projektansvariga varit på dalslandsbesök och godkänt vår föreslagna lokal, samt skaffat upp nödvändig utrustning.

Detta blev den första och mest använda lokalen och den kom att kallas DN. Som nämnts anlände fyra ungar i slutet av augusti. Två honor och två hanar, märkta: Z95, Z98 och Z96, Z97. De kom från aveln på Hisingen. Samma em. som de släpptes ut, 25/8, började de med att företa korta flygturer. Som tiden gick försvann en av dem. Resterna och ringarna efter denna unge återfanns vid ett rävgryt i närheten av utsläppsplatsen 18 månader senare. Det var en av honorna, Z98. Resterna efter den andra honan, Z95, hittades under en kraftledning i fylket Buskerud, Norge, i augusti 1989, hon hade troligtvis häckat som tvååring på en lokal i närheten.

1988, var det lokala teamet lite varmare i kläderna, och eftersom den förra säsongen väl kan sägas varit lyckad så fick vi detta år ännu en fyr-kull ungar, nu i mer normal tid. Även denna gång var könsfördelningen två av varje, honorna märkta: V59, V60 och hanarna: V61, V62. De utsattes på lokalen 22/6 och blev utsläppta 29/6. Matningen med kycklingar pågick tills 23/8. Ganska snart efter utsläpp försvann en av ungarna, en hane, något återfynd gjordes inte men sannolikt blev den tagen av något rovdjur eller en hök.

1989, anlände för utsättning på lokalen, fem ungar den 26/7. Detta var de sista ungarna som skulle ut på hacking detta året och könsfördelningen var minst sagt snedfördelad, fyra hanar märkta: A25, A26, A27 och X07, honan fick identitet A24. Dagen efter utsläpp, som var den 1/8, flög de. Osäkert när men även detta år tappade vi en unge. Troligtvis togs den av en duvhök, eftersom fjädrar och benrester liksom ring, (A26), hittades på en mossbelupen sten ca 180 m. norr om utsläppsplatsen, i juli påföljande år.

1990, även detta år fick vi falkungar i senare delen av juli. Fyra ungar, tre hanar och en hona kom den 22/7 och släpptes den 27/7. Hanarna: X85, X86, X87 och honan A60. Detta år ser vi en duvhök aktivt jaga en falkunge, och även om ungen klarade sej den gången, så blev nog en, av de fyra, tagen senare, eftersom tre ungar återstod när vi slutade mata den 10/9. Inga återfynd av ringar trots att vi letade en del i området.

1991, ett sabbatsår på lokal DN detta år. Man bestämde att norra Dal skulle ta hand om en kull hackingungar. PB blev namnet på lokalen, fyra ungar anlände 21/7 och släpptes den 27/7. Ett lokalt team av naturintresserade skötte det hela och alla ungarna verkade klara sej sedan de kommit på vingarna. Denna lokal fortsatte med hacking-utsättning ytterligare tre år, parallellt med DN och satte ut tre ungar varje år, 1992, 1993 och 1994. Dessa ungar identitet känner undertecknad inte till, ej heller deras öden efter utsläpp. För inf. kontakta K.Å.G.

1992, lokal DN är åter med, vi får fyra ungar den 23/6. Tre honor och en hane, honorna: E20, E21, E22 och hanen N03. De fick friheten till ett liv på egen hand den 28/6. Alla fyra verkade klara sej detta år eftersom alla sågs samlade en månad efter utsläpp. Med säkerhet häckade N03 på en lokal söder om Väneren i flera år f.o.m. 1994.

1993, tidigt i juni, den 8/6 kom, även detta år, fyra ungar, de två honorna: M30, M31 och de två hanarna: P34, P35, släpptes ut den 12/6. Även detta år störningsfritt och alla ungarna sågs vid lokalen en månad efter utsläpp. Inga noterade återfynd har för dessa ungar kommit till min kännedom. Projektledningen kanske vet mer.

1994, strax efter midsommar, 27/6 hämtar jag fyra ungar på avelsstationen, alla är honor märkta: E68, E70, E62 och E71, de släpptes den 4/7. För tredje året i rad sker allt störningsfritt, alla fyra ses t.o.m. 1/8. Återfynd: E62, häckade i Halland 1996, E70 häckade på norra Dal 1996-97.

Summering: på lokal DN utsattes och frisläpptes sammanlagt 29 ungar under sju säsonger. De fyra första åren försvann stadigt en unge varje år inom en månad efter utsläpp. Under de tre år som följde efter ett års uppehåll, försvann ingen unge under den månad efter utsläpp, när vi hade noggrann kontroll och räknade ungarna.. Hur tolkar man detta? Två återfunna ringar bekräftar faktum, men de andra två åren? Var ett års uppehåll en fördel eller blev vi efter hand bättre på att hitta ungarna om de satt dolda i terrängen, eller försvann duvhöken? Lokal PB, satte under fyra år ut 13 ungar. Från och med 1995 övergick den mesta hacking-verksamheten till Dalarna och i vart fall fick inte Dalsland några fler ungar att släppa ut. Dessutom etablerades på DN ett revir-hävdande par detta år. Landskapet har sedan dess fått allt fler återbesatta lokaler och arbetet med att få en vild population tillbaka kan till fullo anses som lyckad.

Mellerud den 6/10 2006.
Ingemar Johansson Kyrkogatan 9 464 30 Mellerud.
Tel. 0530 -12135. e-post kyrkogatan9@spray.se